

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 1/S. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ**

<i>Fayziyev O'rinboy Toshmuhammad o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN INSONLARNI IJTIMOIIY HIMOYALASH SOHASIDAGI ISLOHOTLAR	9-16
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРФОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУФИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН	17-22
<i>Rajarov Mardonbek Qosimboy o'g'li</i> AFRIG'IYALAR SULOLASI TARIXINING TURK TILLI TADQIQOTLARDA YORITILISHI	23-26
<i>Исмоилова Нигорахон Усмонжановна</i> НАЛИВКИН И ЕГО СВЕДЕНИЯ О ТУЗЕМНОЙ ЖЕНЩИНЕ	27-34
<i>Мирхакимова Феруза Холдоржон кизи</i> ВЗГЛЯД В ИСТОРИЮ МЕМОРИАЛЬНОГО МУЗЕЯ САДРИДДИН АЙНИ	35-40

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Zhao Rong</i> RESEARCH ON THE CONSTRUCTION OF CORE CURRICULUM STANDARDS FOR CROSS- BORDER E-COMMERCE MAJORS BASED ON HIGHER VOCATIONAL EDUCATION IN INNER MONGOLIA	41-48
<i>Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li</i> FARG'ONA VILOYATIDA AGROTURIZM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RESURS SALONIYATINI VAHOLASH	49-58
<i>Malikova Gulhayo Turdali qizi</i> TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYAT TAHLILI	59-64
<i>Maxmudov Anvarjon</i> SOLIQ HUQUQBUZARLIKLARINI TARKIBI, SHAKLLANISH MANBALARI VA ULARNI IQTISODIY MONIYATI	65-75
<i>Мухитдинов Ахрор</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА ЯГОНА МАРКАЗЛАШГАН ДИСПЕТЧЕРЛИК ХИЗМАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИ	76-82
<i>Jurayev Xusan Atamuratovich</i> KORXONANI MOLIYAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	83-89
<i>Butunov Shaymardan Berdiyrovich</i> NOANIQLIK ORQALI HARAKAT QILISH: IQTISODIY BEQARORLIK SHAROITIDA MOLIYAVIY TAHLIL	90-96
<i>Islomova Mohlaroyim Inomjon qizi, Ortiqova So'g'diyona Abdusodiq qizi, Abdurahimova Zulhumor Azimjon qizi</i> TURIZM XIZMATLAR SOHASIDA RAQAMLI TEXNALOGIYALARNI QO'LLASH	97-103
<i>Содиқов Анвар</i> ЎЗБЕКИСТОН ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИ ИСТИҚБОЛЛАРИНИ КЎП ОМИЛЛИ ЭКОНОМЕТРИК МОДЕЛЛАР АСОСИДА БАҲОЛАШ ВА МУҚОБИЛ СЦЕНАРИЙЛАРИНИ АНИҚЛАШ...	104-116

Norov Asror Egamberdiyevich, Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich
O‘ZBEKISTONDA DOKTORANTURA FAOLIYATI YO‘LGA QO‘YILGAN OLIY TA‘LIM VA ILMIY
TADQIQOT MUASSASALARI 117-122

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Эшонкулова Нуржахон Абдужабборовна
ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ:
ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ 123-130

Khalilova Shakhlo Abdurashitovna
IBN SINA AND HIS CONTRIBUTION TO SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION: RETHINKING
THE HERITAGE OF EASTERN THINKERS 131-136

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Saidov Hakim G‘ofurovich
VATANPARVARLIK VA MILLIY G‘URURNING FALSAFIY KATEGORIAL NEGIZLARI 137-141

Jabborov Jamshid Azimovich
MA‘NAVIY EHTIYOJLAR JAMIYAT MA‘NAVIY HAYOTINING TARKIBIY QISMI
SIFATIDA 142-148

Coatov Fayram
БАЙРАМЛАР – МИЛЛАТНИНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТИ 149-156

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
NAQSHBANDIYLAR EHTIROMIGA SAZOVOR BUYUK ZOT 157-161

Wang XiaoYu
AN ANALYSIS OF THE MYTHICAL PATTERNS IN ULYSSES FROM THE PERSPECTIVE OF
ARCHETYPE THEORY 162-170

Mamadkulova Kamila Abdukhalikovna
FEATURES OF 19th CENTURY LITERATURE: ROMANTICISM AND REALISM 171-175

Aripova Saodat Taxirovna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA KONCHILIK LEKSIK BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI 176-181

Xudoyqulov Behzod Abbosovich
ITALYAN TILIDAGI FRAZEOLGIK IBORALAR TARJIMASI VA ULARNING O‘ZBEK TILIDAGI
EKVIVALENTLARI 182-187

Mavlonova Gulnora Abdig‘ani qizi
ADABIYOTDA QO‘LLANILGAN EVFEMIZMLAR (ROMAN VA SHE‘RIYAT) MISOLLAR
BILAN 188-192

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Izzatilloeva Sevinch Nusratilloevna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “YAXSHILIK” KONSEPTINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING
MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI 193-197

Djurayeva Orzigul Gafurovna
QAXXOR BAXSHI RAHIMOV IJODINING O‘RGANILISHI 198-204

Gafarova Shahnoza Hayrullayevna
TIL VA TA‘LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR 205-209

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи*ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ОМИЛЛАРИ ВА ЗАРУРИЯТИ 210-215*Sarvinov Sunnatillaeva*PROCEDURAL CHALLENGES IN THE REGULATION OF ABUSE OF DOMINANT POSITION IN
UZBEKISTAN 216-222**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Soliyev Ibodulloxon Ismatullayevich*FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF REFORMS IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 223-233*Shokirov Po'lat*TALABALARGA ATLETIK GIMNASTIKA MASHG'ULOTLARINI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHING
USLUBIY ASOSLARI 234-238*Begmatova Dilnoza Muxtarovna*JAHON MIQYOSIDA TA'LIM JARAYONI SUBYEKTLARIDA MADANIY IMMUNITETNI
SHAKLLANTIRISH TENDENSIYALARI 239-243*To'rayev Panji To'xtayevich*MILLIY KURASH MASHG'ULOTLARIDA UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIKNI TASHKIL
ETISH VA SHAKLLANTIRISH 244-248*Axmedova Nafisa Isaxodjayevna, Azamatov Abdullo Isaxo'ja o'g'li, Lutfullina Rumiya Anvarovna*
OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAKULTETLARI TALABALARI
UCHUN ANTIDOPING QOIDABUZARLIKLARINING OLDINI OLISH MEKANIZMINI

YARATISH 249-256

*Egamberdiyev Javlonbek*TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNI TASHKIL QILISH VA UNING
ILMIY-USLUBIY ASOSLARI 257-260*Kenjaboev Abdisalim Erkaboevich*ZAMONAVIY TA'LIM- TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK RAHBARNING
KOMPETENTLIGI 261-265

Saidov Hakim G'ofurovich

Urganch davlat pedagogika instituti
Milliy g'oya va falsafa kafedrasida dotsenti, PhD.
saidovakim654@gmail.com

VATANPARVARLIK VA MILLIY G'URURNING FALSAFIY KATEGORIAL NEGIZLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada faoliyat, faollikning vatanparvarlik bilan uyg'un kelishida, qaralishida o'ziga xos ijtimoiy falsafiy fikr yuritilgan. Shuningdek, maqolada inson o'zining tirik mavjudot ekanini anglashi uchun tinch, osuda va oilasi davrasida, "ma'naviy ruhiy osoyishtalik qaror topgan muhitda" ham bo'lishi kerak.

Kalit so'zlar: "faoliyat", "faollik", "amallar", "altruizm", "qahramonlik" va "jasorat" harbiy, falsafiy, harbiy xodimlar, ijtimoiy.

Saidov Hakim Gofurovich

Urganch State Pedagogical Institute, Associate Professor of
the National Idea and Philosophy Department, PhD

PHILOSOPHICAL CATEGORICAL FOUNDATIONS OF PATRIOTISM AND NATIONAL PRIDE

Abstract. In this article, a unique socio-philosophical thought is made on the harmony of activity and patriotism. Also, in the article, in order for a person to realize that he is a living being, he should be at peace, at ease and in the circle of his family, "in an environment where spiritual peace of mind is settled."

Key words: Agriculture, agrarian sector, farm, peasant farms, cooperative farms, cotton growing, grain growing, fruit and vegetable growing, animal husbandry.

Саидов ХакиМ Гофурович

Ургенчский государственный педагогический институт
Доцент кафедры национальной идеи и философии, PhD.

ФИЛОСОФСКО-КАТЕГОРИАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПАТРИОТИЗМА И НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОРДОСТИ

Аннотация. В данной статье высказана уникальная социально-философская мысль о гармонии активности и патриотизма. Также в статье, чтобы человек осознал, что он живое существо, он должен находиться в мире, непринужденности и в кругу своей семьи, «в среде, где утверждается духовное спокойствие».

Ключевые слова: Сельское хозяйство, аграрный сектор, фермерское хозяйство, крестьянские хозяйства, кооперативные хозяйства, хлопководство, зерноводство, плодовоовощеводство, животноводство.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N18>

Kirish. Vatanparvarlik va milliy g'urur inson hayotining, mavjudligining mohiyatini ifodalovchi "faoliyat", "faollik", "amallar", "altruizm", "qahramonlik" va "jasorat" kabi kategoriyalarga borib taqaladi. Ijtimoiy falsafiy muammolar ham mazkur kategoriyalar orqali tahlil etiladi, shaxs bilan jamiyat, fuqaro bilan davlat o'rtasidagi munosabatlar, umuman, ijtimoiy falsafaga oid barcha ijtimoiy munosabatlar ana shu tushunchalarda o'z inikosini topgani uchun ham tadqiqotchilar ularga murojaat etolmay, o'z muammolarini negizini ular bilan bog'lamay o'tolmaydi. Gnoseologiya va germenetika nuqtai nazaridan tushunchalar, kategoriyalar ob'ektiv borliqning aynan o'zi emas, biroq inson olamni anglashning, bilishning boshqacha usulini hali kashf etganicha yo'q. Irratsional, mistik bilish esa intuitiv idrok doirasida qolgani uchun eksperimental kuzatuvdan tashqaridagi bilim, u obyektiv borliqni o'zgartirishni, takomillashtirishni nazarda tutmaydi. Ijtimoiy falsafa esa muammolarni shunchaki tahlil etib qolmaydi, u mazkur muammolarga echim topish orqali ijtimoiy borliqni takomillashtirish yo'llarini ham izlaydi.

Asosiy qism. "Faoliyat", "faollik", "amallar" inson mavjudligining sharti va ifodasi ekani antik davr faylasuflarigayoq ma'lum edi. "Faylasuflar otasi" Aristotel insonning ijtimoiy borliqdagi o'rni va mohiyatini uning "ijtimoiy mavjudot"ligida ko'rdi. Uning fikriga ko'ra, inson boshqa mavjudotlardan farqli ravishda fikrlash, fikrini ifodalash, ezgulik va yomonlikni sezish xislatiga ega, ya'ni yon atrofiga faol munosabatda bo'lish fazilatiga ega "ijtimoiy mavjudot"[1. 379].. Aristotelning bu fikri aslida ustoz Platon asarlaridan o'zlashtirilgan. Aynan Platon Suqrot dialoglarida inson nafaqat ma'naviy axloqiy sifatlarga, ezgulikka, go'zallik yaratishga, xuddi shuningdek, "eydos", polis, vatan manfaatlariga xizmat qilishga qodir shaxs sifatida qaraladi. Suqrotning mulohazalari va hayot tarzi polisga, hozirgi talqinda davlat shaharga, vatanga xizmat qilish g'oyasi bilan sug'orilgan [2. 237-239,343-359]. Platonning "Politika" asari insonning siyosiy mavjudotligini tasdiqlaydigan fikrlarga to'la. Suqrotning o'zidan yosh askarlar davrasida bosqinchilarga qarshi jang qilgani vatanparvarlikning yorqin namunasidir. "Faoliyat", "faollik", "amallar" shunchaki "o'zi o'zi uchun" mavjud tushunchalar emas, ular inson ongida shakllangan maqsadlar va xayollar orqali xatti harakatlarda obyektivlashgan voqeliklardir. Ularning vatanparvarlik bilan bog'liqligini ana shu obyektivlashish ifodasi sifatida qarash zarur. Aristotel "ezgulik ezgulik bilan yo'g'rilgan faoliyatga xosdir"[3.66], deganida ezgulik ezgu amallar orqali namoyon bo'ladi, faoliyat, har qanday tushuncha, maqsad, xayolning obyektivlashgan ko'rinishidir, degan fikrga olib keladi. Zamonaviy falsafiy ta'limotlar ham inson xarakterini belgilovchi maqsad va xayollarning me'zoni amaliy faoliyat ekanini tasdiqlaydi[4.48-52]. Shunday ekan, amaliy faoliyat vatanparvarlik va milliy g'ururning obyektivlashgan in'ikosidir.

Natija. Faoliyat, faollikning vatanparvarlik bilan uyg'un kelishida, qaralishida o'ziga xos ijtimoiy falsafiy ma'no bor. Buni quyidagi jihatlar bilan izohlash mumkin. Birinchidan, faoliyat, faollik ongli mavjudotning mavjudlik, hayotiylik sharti va ifodasidir. Faqat ongli mavjudotda, ya'ni insonda faoliyat, faollik anglangan hodisa tarzida namoyon bo'ladi. Faollik barcha mavjudotlarga xos, hatto asal arining uya qurishiga har qanday arxitektor havas qilishi mumkin. Asal arining faolligi shunchalik ratsional va tartibli, undan inson ko'p narsalarni o'rganishi mumkin. Biroq asal arining faolligi anglangan faoliyat emas, faqat inson o'z xatti harakatlariga anglanganlik, maqsadlilik baxsh etadi. Aytmoqchi bo'lgan fikrimiz shundaki, faoliyat, faollik vatanparvarlik, milliy g'urur bilan uyg'unlashganida ularning barchasi inson xatti harakatlarini anglanganlik, maqsadlilik sintezidan o'tkazib qarashga yetaklaydi.

Faoliyatga, faollikka aylangan tuyg'ular ijtimoiy falsafiy mohiyatga ega. Ikkinchidan, faoliyat, faollik ijtimoiy psixologik tadqiqotlarning asosiy kategoriyalari hisoblanadi. Insonni faoliyat, faollik orqali tadqiq etish, uning xatti harakatlarini maqsadlilik, anglanganlik nuqtai nazaridan kuzatishi orqali ijtimoiy psixologik tadqiqotlar falsafaga yaqin turadi [5.]. Psixologiya fanlari doktori, professor A.N.Leontev esa inson ongining rivojlanishi, o'ziga xos psixologik voqelik sifatida shakllanishi aynan faoliyat, faollik bilan bog'liqligini, inson yaratgan madaniy boyliklar ana shu jarayonlar ifodasi, mahsuli ekanini asoslagan[6.418]. Keyinchalik E.Fromm insonning ijtimoiy borliqdagi o'rnini, "mavjudlik yoki nomavjudlik" muammosini "ijtimoiy va madaniy faoliyat" bilan bog'laydi [7. 192-194].. Ha, faoliyat, faollikni insonning barcha xatti harakatlariga tatbiq etish mumkin. Biroq unutmaslik zarurki, faoliyat, faollik vatanparvarlikda shunchaki tuyg'u bo'lib qololmaydi, u alohida fenomen darajasida namoyon bo'ladigan voqelikdir. Bu voqelikka fidoiylilik, altruizm, jasorat, mardlik kabi fazilatlar ham kiradi. Vatan inson tug'ilib o'sgan, etnomadaniy merosini o'zlashtirgan, tili va tafakkurini shakllantirgan, ajdodlar xoki va tajribasini e'zozlashga o'rgatgan ijtimoiy makondir. Bu makondagi moddiy va ma'naviy boyliklarni asrash, ko'paytirish, kelgusi avlodlarga yetkazish har bir shaxsning muqaddas burchi hisoblanadi. Milliy madaniyat va o'zlikni anglash ana shu burchni idrok etish, bajarish orqali ro'y beradi. Yuqorida tilga olgan fidoiylilik va altruizm muqaddas burchning faoliyat,faollik, xatti harakatlardagi ifodasidir. Nima uchun inson fidoiy bo'lishi zarur? Qaysi ma'naviy axloqiy motiv uni fidoiylilik ko'rsatishga undaydi? Hayotini xavf ostiga qo'yish har doim ham fidoiylilik ko'rinishi hisoblanadimi? Altruizm qaysi hollarda ijobiy voqelik hisoblanadi? Qahramonlikning chegarasi, me'yorlari bormi? Ezgulik har doim ham altruizmga, vatansevarlikka olib keladimi? Bunday ezgulikning chegaralarini kim va qanday belgilaydi?... Ushbu azaliy falsafiy, etikaviy savollarga ijtimoiy fikr, tafakkur, etnopedagogika va etnodidaktika ko'pdan beri javoblar izlab keladi.

Biroq har bir ijtimoiy tarixiy bosqich, davr ushbu azaliy savollarga o'zicha, o'zining ma'naviy axloqiy imperativlariga muvofiq javob beradi, nimalarnidir qabul qiladi, nimalarnidir inkor etadi. Ijtimoiy tarixiy taraqqiyotning ushbu qonuni yuqoridagi azaliy savollar rolini kamaytirmaydi, balki ularni zamonaviylashtiradi, yangi bosqich, davr talablari sintezidan o'tkazadi. I.Kant nazarda tutgan "axloqiy imperativ" qadriyatlarini qayta baholash mezoni sifatida keladi, bu imperativlar inson xatti harakatlariga, amallari va faoliyatiga "tadrijiylik va zaruriylik baxsh etadi, ularni ijtimoiy ehtiyojlarga monand" baholaydi, dolzarblashtiradi [8. 311-314]. Agar I.Kantning ushbu "axloqiy imperativi"dan kelib chiqsak, inson amalga oshiradigan barcha xatti harakatlar axloqiy me'yorlar, normalar va qadriyatlar bilan o'lchanadi, "inson borlig'ini go'zallashtiruvchi har qanday narsa" o'z navbatida uni "axloqan go'zal" qiladi [9. 23-25]. Nima uchun inson fidoiy bo'lishi kerak?Qaysi ma'naviy axloqiy motiv insonni fidoiy bo'lishga undaydi?Ijtimoiy falsafada, etikada insonning umri, tirikligi, hayoti eng ulug', ilohiy ne'mat ekanini ta'kidlanadi. Hatto diniy dogmatik va ortodoks qarashlarga moyil F.Akvinskiy, A.Blajenniy, Byome, YAssaviy, G'azzoliy ham inson hayotining ilohiy ne'mat ekanini rad etishmagan, yaratganni anglash va uning o'yi bilan yashashda ilohiy fidoiylilik ko'rganlar. Shunday ekan fidoiylilik inson hayotining asosiy ko'rsatkichi hisoblanmaydi, balki uning fenomenal ko'rinishi, ya'ni ma'lum bir vaziyatlarda, ekstremal hollarda, dolzarblashgan xatti harakatlardagi ifodasi hisoblanadi. Har kun 24 soat fidoiy bo'lib yashash mumkin emas, inson o'zining tirik mavjudot ekanini anglashi uchun tinch, osuda va oilasi davrasida, "ma'naviy ruhiy osoyishtalik qaror topgan muhitda" ham bo'lishi kerak. Mutaxassislar buni "barqaror ma'naviy

ruhiy muhit” deyishadi [10. 23-25]. Demak, fidoiylilik alohida vaziyatlarda va alohida xatti harakat sifatida keladigan, fenomal xususiyatga ega voqelikdir.

Fidoiylilik inson hayoti uchun fundamental ahamiyatga ega “bazaviy qadriyatlar” bilan bog‘liq. Bunday bazaviy qadriyatlarga hayotni asrash, ko‘payish, o‘z yaqinlarini xavf xatardan himoya qilish, ojiz va yordamga muhtoj yaqinlariga yordam ko‘rsatish, boqish, tashqi dushmanlar hujumlarini bartaraf etish, tabiiy ofatlardan qutqarish, uy joy bilan ta‘minlash kabilar kiradi. Agar diqqat bilan qarajak, ushbu “bazaviy qadriyatlar” insonni butun ijtimoiy tarixiy taraqqiyot bosqichlarida fidoiy bo‘lishga, faollikka undab kelganini kuzatamiz. Masalan, hayotni asrash insonga tabiat tomonidan berilgan instinktadir. Bu instinkt davrlar o‘tishi va insonning ijtimoiy mavjudotga aylanib borishi bilan ma‘naviy ehtiyojga, ijtimoiy burchga aylangan. Tabiiy instinkt o‘rnini madaniy, ma‘naviy va ijtimoiy ehtiyoj egallagan, ushbu ehtiyoj, o‘z navbatida, insonni boshqa insonlar, jamiyat, sotsium bilan yashashga undagan. Ijtimoiy axloqiy normalar, ma‘naviy qadriyatlar taraqqiyot ehtiyojlari tarzida insoniyatga umumiylik, umumbashariylik baxsh etib keladi. Mana fidoiylilik mohiyatan nimalar bilan bog‘liq. Yoki bo‘lmasa, bazaviy qadriyat bo‘lgan yaqinlarni zarur narsalar (uy joy, kiyim kechak, oziq ovqat) bilan ta‘minlashni olaylik. Insonning to‘laqonli yashashi, ongli mavjudot sifatida faoliyat yuritishi uchun ushbu bazaviy qadriyatlar o‘ta muhim. Xalqlar, millatlar turmush tarzini belgilab kelgan, etnomadaniy boylklarni o‘lmas qadriyatlarga, artefaktlarga aylantirgan ushbu bazaviy qadriyatlar, falsafa fanlari doktori, professor Iso Jabborov iborasi bilan aytganda “xo‘jalik madaniy tiplari” [11.36-49]. insonni, xalq, etnos vakili sifatida, fidoiy bo‘lishga undab keladi. Fidoiy bo‘lmasdan ushbu bazaviy qadriyatlarni asrab ham, millat, etnos vakili sifatida yashab ham bo‘lmaydi. Agar ibtidoiy davrda jamoa bo‘lib yashash shaxsdan ittifoqni, inoqlikni, birgalikda harakatni talab etgan bo‘lsa, keyingi ijtimoiy tarixiy bosqichlarda bu talab, turli formatsion o‘zgarishlar ta‘sirida, transformatsiyaga uchragan bo‘lsa da, mohiyatan o‘zgarmadi. Jamoa bo‘lib yashash instinkti jamiyat, sotsium bo‘lib yashash tartibiga aylandi, ammo har ikki tartib ham insondan fidoiylilikni talab etgan. Aslida jamoa, jamiyat bilan yashash har doim ma‘lum bir ma‘noda o‘z manfaatlarining kechishini, hatto fidoiylilikni taqozo qilgan. Shaxsning fidoiyligi uni jamoa a‘zosiga, yetakchisiga yoki yirik shaxsga, liderga aylantirgan [12. 43-45, 235-243]. Vatanparvarlikdagi fidoiylilikni hayotni xavf ostiga qo‘yib biror nimani himoya qilish, jonni qurbon qilish, o‘lish tarzida talqin qilish mumkin emas. Inson hayoti oliy qadriyat. Fidoiylilik uzluksiz, turli to‘siqlar va qarama qarshiliklarga qaramay, izlanish, yaratish tarzida ham kelishi mumkin.

Xulosa. Xulosamiz shuki vatanparvarlik va milliy g‘urur o‘ziga xos kategoriyalariga ega. Ularning ijtimoiy falsafiy mohiyatini “faoliyat”, “faollik”, “fidoiylilik”, “altruizm”, “qahramonlik” kabi tushunchalar orqali anglash mumkin. Bu tushunchalar pirovard natijada vatanparvarlik va milliy g‘ururning real hayotda, ijtimoiy borliqda obyektivlashganidan dalolat beradi. Vatanparvar mudom fidoiy kishidir, u o‘z umrini, mehnatini va intellektual salohiyatini vatani, yurti, eli ravnaqiga sarflab evaziga hech nima kutmaydigan, talab etmaydigan shaxs. Ma‘lum bir obyektiv va subyektiv sabablar bois u o‘z vaqtida qadrlanmasligi, taqdirlanmasligi mumkin, biroq davr keladiki, uning mehnatini, fidoiyligini jamiyat, tarix munosib taqdirlaydi. Shunday o‘y, fikr bilan yashash ba‘zi kishilarni “tan olinmagan qahramonlar”, va geniylarga aylantiradi. Bunda eng muhim jihat ma‘naviy axloqiy ideal bilan, oliyjanob istaklar va maqsadlar bilan yashashdir. Vatan tinchligi, ravnaqi va kelajagi haqida qayg‘urish, milliy g‘urur bilan sug‘orilgan

faxr, iftixor tuyg'usiga burkangan amallar bilan faollik ko'rsatish, kreativ izlanish faoliyatga ma'naviy axloqiy fenomenlik baxsh etadi.

Литература/Адабиётлар/References:

1. Аристотел. Сочинения в 4 томах. Том 4. Москва: Мысль, 1984. С.379.
2. Платон. Сочинения в трех томах. Т.3. Москва: Мъсл, 1976, С.237 239, 343, 359
3. Аристотел. Сочинения в 4 томах. Т.4. Москва: Мъсл, 1984. С.66.
4. Ахмедова М. И др. Сотсиалная философия. Ташкент: Уқитувчи, 1997. С.102 104; Сотсиалная философия. Учебное пособие. Москва: Алма матер, 2004. С. 48,52
5. Ананев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер, 2001; Бодалев А.А. Восприятие человека человеком. СПб.: Питер, 2003; Абулханова Славская К.С. Деятелност и обшение. СПб.: Питер, 2006.
6. Леонтев А.Н. Проблем развития психики. Москва: Изд. Моск. ун та, 1991. С.418
7. Фромм Э. Искусство бит. Новая философия. Москва: АСТ, 2014. С.192 194
8. Қаранг: Кант И. Из лектсии по этике / Этическая Мъсл. Научно публитсистическое чтение. Москва: 9.Политиздат, 1998. С.311-314
9. Ўша асар. С. 344
10. Оила психологияси. Тошкент: Янги аср авлоди, 2017. 23 25 б.
11. Жабборов Исо. Ўзбек этнографияси. Тошкент: Уқитувчи, 1999. 36,49 б.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).